

Καταλήγοντας, πρόκειται για γόνιμο έργο πάνω σε ένα πολύ σημαντικό νέο τεκμήριο και αποτελεί μεγάλη πρόοδο στους τομείς της λογοτεχνίας, της χαρτογραφίας, του «οπτικού πολιτισμού» της αρχαιότητας (γύρω από τα ζώα αλλά και το ανθρώπινο σώμα).

Η άποψη που διατυπώνεται από μερικούς επιστήμονες ότι ο πάπυρος είναι πλαστός θα πρέπει να απορριφθεί. Μόνο ένας επιστήμονας με εγκυκλοπαιδική γνώση πάνω σε αρχαία γεωγραφικά συγγράμματα, χάρτες, τις γνώσεις των αρχαίων για τα ζώα, καθώς και σε αρχαία πρότυπα θα ήταν σε θέση να δημιουργήσει ένα τόσο πειστικό πλαστό έγγραφο. Αυτή η πιθανότητα είναι, όμως, μάλλον απίθανη!

Antonio Corso

Μέλος της Numismatica e
Antichità Classiche

Επιμελητής έκδοσης του περιοδικού
Quaderni Ticinesi

Οδοιπορικό στα Μνημεία του Νομού Καρδίτσας. Αρχαιότητες, Ναοί, Νεότερα Μνημεία Ευαγγελία Τσαγκαράκη (επιμ.)

**Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Καρδίτσας,
Καρδίτσα 2007, 198 σελ.**

«Τα εκθέματα ενός μουσείου, τα μνημεία και οι αρχαιολογικοί χώροι δεν συνιστούν απλώς το ορατό κομμάτι της ιστορίας και της πολιτιστικής κληρονομιάς της χώρας μας, αλλά συχνά ενσωματώνονται σαν λειτουργικά στοιχεία της σύγχρονης καθημερινότητας», σημειώνει η επιμελήτρια της έκδοσης, αρχαιολόγος Ευαγγελία Τσαγκαράκη. Πραγματικά, η ενδιαφέρουσα και φροντισμένη αυτή έκδοση, που χρηματοδοτήθηκε από τη Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Καρδίτσας, καταδεικνύει τη ση-

μασία που έχει η παράδοση και η πολιτιστική κληρονομιά της περιοχής στη συνείδηση της τοπικής κοινωνίας και των αρχών.

Το βιβλίο περιλαμβάνει τέσσερις ενότητες. Στην πρώτη και εκτενέστερη ενότητα, «Προϊστορικοί και Ιστορικοί Χρόνοι», που έχει γράψει ο Λεωνίδας Χατζηαγγελάκης (αρχαιολόγος, διευθυντής της ΛΔ΄ Εφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων), προσφέρεται μια επισκόπηση της ιστορίας της περιοχής από την παλαιολιθική μέχρι τη ρωμαϊκή εποχή καθώς και σύνοψη των αρχαιολογικών ερευνών σε 29 θέσεις και μνημεία του νομού Καρδίτσας. Οι πρόσφατες ανασκαφικές έρευνες έφεραν στο φως σημαντικά ευρήματα από την προϊστορική εποχή, όπως ο οικισμός της νεολιθικής εποχής (με τη μορφή της χαρακτηριστικής θεσσαλικής «μαγούλας», δηλαδή ενός τεχνητού λόφου) στην περιοχή του δημοτικού διαμερίσματος Συκεώνος, στα βορειοανατολικά του νομού, ενώ αναγνωρίστηκαν και νέες προϊστορικές θέσεις, όπως στην περιοχή του Δήμου Παλαμά. Τα ευρήματα στην Αργιθέα, στα ανατολικά του νομού, συμπληρώνουν τις γνώσεις για τους Αθαμάνες, που μαζί με τους Δόλοπες, αποτελούσαν τα παλαιότερα ελληνικά φύλα που κατοικούσαν στις ορεινές περιοχές του νομού Καρδίτσας από το

2000 π.Χ., πριν από την άφιξη των Θεσσαλών. Ακόμη, έρευνες σε γνωστούς αρχαιολογικούς χώρους (το Κιέριο με το πανθεσσαλικό ιερό της Ιτωνίας Αθηνάς, τα Καλλίθηρα, τη Μητρόπολη, τους Γόμφους, κ.ά.) και σε νέες θέσεις (π.χ. στη Μυρίνη, το αρχαίο Μεθύλιο), φωτίζουν την ιστορία της δυτικής Θεσσαλίας στην αρχαιότητα, δηλαδή των δύο από τις τέσσερις τετραρχίες της, της Εστιαιώτιδας και της Θεσσαλιώτιδας. Παρουσιάζονται επίσης δύο από τα σημαντικότερα μνημεία του νομού Καρδίτσας, και γενικότερα της Θεσσαλίας: ο μυκηναϊκός θολωτός τάφος Γεωργικού-Ξινονερίου που κτίστηκε τον 13ο-12ο αι. π.Χ. και συνδέθηκε με την άφιξη των πρώτων Θεσσαλών, αφού μετατράπηκε στις αρχές του 5ου αι. π.Χ. σε χώρο λατρείας του ήρωα Αιάτου, πατέρα του Θεσσαλού και γενάρχη των Θεσσαλών, καθώς επίσης και ο αρχαϊκός περίπτερος δωρικός ναός του Απόλλωνα στα «Λιανοκόκκαλα» Μοσχάτου, κοντά στη Μητρόπολη, που χρονολογείται λίγο πριν από τα μέσα του 6ου αι. π.Χ. και παρέχει πολύτιμες πληροφορίες για τη δωρική αρχιτεκτονική, τη μνημειακή γλυπτική και τις λατρευτικές πρακτικές της εποχής (ανασκαφές Μπ. Ιντζεσίλογλου).

Η δεύτερη ενότητα, «Βυζαντινά και Μεταβυζαντινά Μνημεία», από τη δρ Σταυρούλα Σδρόλια (αρχαιολόγο της 7ης Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων), περιλαμβάνει 35 μνημεία μαζί με στοιχεία για την ιστορία, τη διοικητική οργάνωση και τη συμβολή της Εκκλησίας στην πνευματική ανάπτυξη κατά την εποχή αυτή. Ανάμεσα στα μνημεία της εκκλησιαστικής αρχιτεκτονικής βρίσκονται σημαντικά μοναστήρια που ιδρύθηκαν από τον 16ο αιώνα και έπειτα, όπως οι μονές Πέτρας με καθολικό αγιορείτικου τύπου με τρούλο και πλούσιο ζωγραφικό διάκοσμο (αρχές 17ου αι.), Ρεντίνας, κτιριακό συγκρότημα με μορφή φρουρίου (16ου αι.), Αγίας Τριάδας Δρακότρυπας (περ. 1740) και Κορώνας (16ος αι.), το μεγαλύτερο μοναστήρι της μεταβυζαντινής εποχής και το μοναδικό που λειτουργεί αδιάλειπτα μέχρι σήμερα. Την κοσμική αρχιτεκτονική της εποχής εκπροσωπεί ένα σημαντικό βυζαντινό οχυρωματικό έργο, το επιβλητικό φρούριο του Φαναρίου, έκτασης 2,6 στρεμμάτων και με τείχη πλάτους 2 μέτρων ενισχυμένα με έξι πύργους.

Στην τρίτη ενότητα, «Τα Νεότερα Μνημεία του Νομού Καρδίτσας», γραμμένη από τον Δημήτρη Παλιούρα (αρχιτέκτονα-μηχανικό, διευθυντή της Υπηρεσίας Νεωτέρων Μνημείων και Τεχνικών Έργων Θεσσαλίας), παρουσιάζονται 31 μνημεία. Πρόκειται για παραδοσιακούς οικισμούς και κάθε είδους ιστορικά διατηρητέα κτίρια που χρονολογούνται από το 1830 μέχρι σήμερα – δημόσια και ιδιωτικά κτίρια, προβιομηχανικά και βιομηχανικά κτίρια και τοξωτά γεφύρια. Ανάμεσα τους ξεχωρίζουν τα τσιφλικόσπιτα, όπως το εντυπωσιακό κονάκι Λαζαρίνας, που περιλάμβανε κατοικία και βοηθητικά προσκίσματα. Κτίστηκε στα τέλη του 19ου αιώνα και ανήκε στον μεγαλοκτηματία Γεώργιο Ζωγράφο, που έφερε στην περιοχή την επιστημονική καλλιέργεια της γης, της δένδροκομίας και της κτηνοτροφίας και ίδρυσε τα Ζωγράφεια εργοστάσια σακχάρου, ορύζης και βάμβακος.

Τέλος, η ενότητα «Η πόλη της Καρδίτσας: Ιστορική αναδρομή» από την Φωτεινή Λέκκα (αρχαιολόγο-μουσειολόγο, Προϊσταμένη του Ιστορικού-Λαογραφικού Μουσείου «Λ. και Ν. Σακελλαρίου»-Κέντρου Τεκμηρίωσης και Επικοινωνίας Δήμου Καρδίτσας), αποτελεί έναν οδηγό της πόλης της Καρδίτσας, που συντάχθηκε με αφορμή την έρευνα για τη δημιουργία του Μουσείου της Πόλης της Καρδίτσας. Τη μνημειακή τοπογραφία της πόλης με 23 επιλεγμένα μνημεία συμπληρώνει η επισκόπηση της ιστορίας της, από τον 15ο αιώνα μέχρι το 1944.

Τη συστηματική παρουσίαση των θέσεων και των μνημείων κάθε ενότητας συνοδεύει πλούσια εικονογράφηση (συχνά αδημοσίευτο υλικό) από τα Φωτογραφικά Αρχεία των Εφορειών Αρχαιοτήτων, πολιτιστικών συλλόγων και ιδιωτών, χαρτογραφικές πληροφορίες (χάρτης του νομού και της πόλης της Καρδίτσας) και επιλεγμένη βιβλιογραφία. Πλούσιο σε περιεχόμενο, το βιβλίο αυτό αποτε-

λεί ένα εξαιρετικά χρήσιμο βοήθημα για όσους θέλουν να γνωρίσουν την ιστορία και τη μνημειακή τοπογραφία της περιοχής.

Πληροφορίες για τη διάθεση της έκδοσης:
Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Καρδίτσας,

Διεύθυνση Πολιτισμού, Τουρισμού, Νεότητας,
Κουμουνοδούρου 29, Καρδίτσα 431 00
τηλ.: 24410 42536, 77203, fax: 24410 42863, e-mail: pol.tour@karditsa.gr
Δικτυακός τόπος: www.karditsa.gr

Κατερίνα Χαρατζοπούλου

Από το *Journal of Mediterranean Archaeology*

Mark Pearce, Sue Hamilton and Keri Brown,

«Ruth D. Whitehouse», *JMA* 21/1 (2008), σ. 5-17

Η στήλη «Από το *Journal of Mediterranean Archaeology*» παρουσιάζει σε αυτό το τεύχος του περιοδικού *Αρχαιολογία και Τέχνες* το έργο της αρχαιολόγου Ruth D. Whitehouse στην οποία είναι αφιερωμένο και το τεύχος 21/1 του *Journal of Mediterranean Archaeology (JMA)*. Είναι η πρώτη φορά που ένας τόμος του *JMA*, με άρθρα αντιπροσωπευτικά της έρευνας για την προϊστορική αρχαιολογία της κεντρικής Μεσογείου, αφιερώνεται στο έργο της πρώτης γυναίκας καθηγήτριας του Ινστιτούτου Αρχαιολογίας του University College of London, με την ευκαιρία της συνταξιοδότησής της, και όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στο editorial του τόμου (Robb / Skeates 2008: 3) αυτό γίνεται ως ένα μεγάλο ευχαριστώ για τη συμβολή της Ruth D. Whitehouse στη Μεσογειακή Αρχαιολογία.

Η Ruth Whitehouse γεννήθηκε το 1942 στο βόρειο Λονδίνο και σπούδασε Αρχαιολογία και Ανθρωπολογία στο Κέιμπριτζ, όπου παίρνει το πρώτο της πτυχίο το 1964. Από το 1966 μέχρι το 1975 δουλεύει κυρίως ως υπεύθυνη ανασκαφής στο Ιράν και ταυτόχρονα καταφέρνει να ολοκληρώσει το διδακτορικό της, το 1968, στο Πανεπιστήμιο του Κέιμπριτζ, με θέμα τις πρώιμες αγροτικές κοινωνίες της Νότιας Ιταλίας, αλλά και να αποκτήσει τρία παιδιά. Από το 1975-1977 εργάζεται στο Ανοικτό Πανεπιστήμιο του Λονδίνου και από το 1977 μέχρι το 1988 προσλαμβάνεται ως Λέκτορας στο Τμήμα Κλασικών Σπουδών και Αρχαιολογίας στο Πανεπιστήμιο του Λάνκαστερ, διδάσκοντας Ιταλική Αρχαιολογία. Το 1991 προσλαμβάνεται ως Επίκουρος στο Πανεπιστήμιο του Λονδίνου και από το 1993 δουλεύει στο Ινστιτούτο Αρχαιολογίας του Λονδίνου. Το 2002 γίνεται η πρώτη γυναίκα καθηγήτρια.

Η ζωή της Ruth Whitehouse δεν ήταν μονόπλευρη και αυστηρά αφοσιωμένη στην ακαδημαϊκή κοινότητα. Υπήρξε βαθιά πολιτικοποιημένη ήδη από την εφηβεία της ως αρχηγός των Νέων Σοσιαλιστών του Βόρειου Λονδίνου και ολόκληρη η καριέρα της χαρακτηρίζεται από ισορροπία μεταξύ της ακαδημαϊκής ζωής, της προσπάθειας για κοινωνική δικαιοσύνη, της οικογένειας και των φίλων.

Το πρώτο σημαντικό άρθρο της δημοσιεύεται στο περιοδικό *Antiquity*, το 1966, και κατά το τέλος της δεκαετίας του 1960 μια σειρά άρθρων, που προέρχονται από τη διατριβή της, ανατρέπουν τη μέχρι τότε ισχύουσα θεωρία της πρώιμης Νεολιθικής εποχής στην Ιταλία, σύμφωνα με την οποία οι πρώτοι μόνιμοι κάτοικοι χρησιμοποιούσαν εμπέστη (impressed) κεραμική υιοθετώντας αργότερα τη γραπτή κεραμική (painted). Η Whitehouse απέρριψε αυτή τη θεωρία και υποστήριξε ότι η εμφάνιση της γραπτής κεραμικής σε νεολιθικούς οικισμούς μαρτυρεί την ύπαρξη εποίκων από τη βόρεια Ελλάδα (όπου και εκεί χρησιμοποιούσαν την ίδια κεραμική), ενώ, στους οικισμούς όπου εμφανιζόταν μόνο η εμπέστη κεραμική, κατοικούσαν ντόπιοι κυνηγοί-τροφοσυλλέκτες. Εδώ πρέπει να σημειωθεί ότι η προσέγγιση με βάση την οποία η κεραμική δεν αποτελούσε πια μόνο χρονολογικό ή εθνολογικό κριτήριο ήταν πρωτοποριακή για τα τέλη της δεκαετίας του 1960 και πολύ περισσότερο για την ιταλική προϊστορική αρχαιολογία, όπου η χρήση της θεωρίας ήταν σχεδόν ανύπαρκτη τότε.

Όταν η Whitehouse, το 1988, μετακομίζει από το Λάνκαστερ στο Λονδίνο, καταφέρνει ύστερα από πολλή και σκληρή δουλειά, μαζί με τον Hugo Blake και τον John Wilkins, να θεσμοθετηθούν οι σπουδές στην Ιταλική Αρχαιολογία στο Πανεπιστήμιο του Λονδίνου και ιδρύουν εκεί το Ινστιτούτο Ερευνών *Accordia*. Το Ινστιτούτο (το οποίο τώρα συνεργάζεται με το Ινστιτούτο Αρχαιολογίας του UCL και το Ινστιτούτο Κλασικών Σπουδών του Πανεπιστημίου του Λονδίνου) εκδίδει, εκτός από σειρές μονογραφιών, ένα από τα πιο σημαντικά επιστημονικά περιοδικά, το *Accordia Research Papers*, ενώ παράλληλα οργανώνει σεμινάρια και διαλέξεις στο Λονδίνο. Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990, η Ρουθ δημοσιεύει το *Underground Religion: Cult and Culture in Prehistoric Italy* και στρέφει το ενδιαφέρον της στην αρχαιολογία του φύλου (gender archaeology). Έχοντας αρχίσει την καριέρα της μεγάλη, λόγω των οικογενειακών υποχρεώσεων, γνωρίζει πολύ καλά τις επαγγελματικές ανισότητες μεταξύ ανδρών και γυναικών και έτσι καθιερώνει την Ομάδα Γυναικών στο Ινστιτούτο Αρχαιολογίας στο UCL. Μέσα από αυτή την ομάδα η Whitehouse επιτυγχάνει την παρουσία και ανάληψη καθηκόντων από γυναίκες σε ακαδημαϊκές και πανεπιστημιακές επιτροπές που παραδοσιακά απαρτιζόνταν από άνδρες. Το 1998 εκδίδει τον τόμο *Gender and Italian Archaeology: Challenging the Stereotypes*, εισάγοντας την αρχαιολογία του φύλου στην ιταλική αρχαιολογική έρευνα.

Πάντα πρωτοπόρος, στο τελευταίο ερευνητικό της πρόγραμμα εξετάζει την εξέλιξη της γραφής και της ανάγνωσης και την ταυτόχρονη ανάπτυξη της τοπικής και εθνικής ταυτότητας στην Ιταλία την πρώτη χιλιετία συνδυάζοντας έτσι δύο πεδία, την αρχαιολογία των συμφραζόμενων με τη γλωσσολογία, που παραδοσιακά, ακόμα και σήμερα, μελετώνται χωριστά. Τελειώνοντας, οι συγγραφείς του άρθρου αναφέρουν ότι εκτός από το αίσθημα προσφοράς και δικαιοσύνης που την χαρακτήριζε σε όλη της ακαδημαϊκή και ανασκαφική καριέρα, η Ruth Whitehouse ποτέ δεν παρέβλεπε τη σημασία ενός καλού ιταλικού παγωτού στο τέλος μιας ημέρας στην ανασκαφή!

Σοφία Αντωνιάδου

Αρχαιολόγος, επιμελήτρια Μουσείου
Πιερρίδη – Αρχαίας Κυπριακής Τέχνης